

Boštjan Gorenc
Šentožbolt

NONSENS JE LIMONOV POLJUBČEK

Knjižna serija britanskega komika Andyja Stanton o gospodu Gnilcu (izvirno Mr. Gum) si je na Amazonu med drugimi prisvojila naslednji komentar: »«James Joyce za otroke, fantastičen, zabaven, eksistencialistični nonsens, ob katerem so najini otroci rjovel od smeha.« Stanton ustvarja humor s klasičnimi postopki literarnega nonsensa: od avtorskega besedišča, ki ga gradi s pomočjo onomatopejskih izhodišč, do vseprisotnega absurda. Med sprehodom po Poprovem gradcu si bomo ogledali temeljne značilnosti Stantonovega nonsensa in zagate, pred katerimi se znajde prevajalec.

The book series of the British comic Andy Stanton about Mr. Gum received the following commentary on the Amazon: "A James Joyce for children, fantastic, funny, existentialist nonsense that made our kids roar with laughter." Stanton builds his humour on the classical procedures of the literary nonsense: from authorial vocabulary, created with the help of onomatopoeic starting points, to omnipresent absurd. During our walk through the town of Lamonic Bibber we will have a look at the basic characteristics of Stanton's nonsense, along with the problems the translator had to deal with.

Pričujoči zapis nima namena postavljati novih teoretičnih temeljev tega, kaj je nonsens in kaj ni (le da navržem, da bi v iskanju slovenske ustreznice *nonsensu* zaradi postopka odvzema smisla lahko rekli *odsmisel*), temveč osvetliti prevajalske strategije, ki so mi pomagale pri spoprijemanju z otroško knjižno serijo o malopridnem gospodu Gnilcu izpod peresa britanskega komika in pisatelja Andyja Stanton. Gre torej za popis različnih prijemov, ki se trudijo ohraniti čim več nonsensnih stilemov v besedilu. A najprej vseeno ščepec teorije.

V moji prevajalski karieri sta mi med drugim družbo delali dve dolgi, a nikakor ne razvlečeni, knjižni seriji, namenjeni mladim bralcem – poleg že omenjenega gospoda Gnilca še Kapitan Gatnik ameriškega pisatelja in risarja Dava Pilkeyja. Oba niza preveva pobalinski humor, Gatnikovo aromo pa še dodatno začini črevesni humor, značilen za desetletnike. V njem spremljamo dva osnovnošolca, ki rišeta stripe, nakar po naključju hipnotizirata zadirčnega ravnatelja v carskega superjunaka, ki leta naokrog v spodnjem perilu. Zgodbe se močno naslanjajo na ameriško tradicijo superjunaškega stripa s pisanim naborom mogočnih antagonistov in neskončnimi scenariji uničenja ali podjarmljenja Zemlje. Glavna junakinja niza o Gnilcu, deklica Biba Boba Buba Hojla Drija Berlin Stereo Eo Eo Pik Pok Norglica Štempihar de Bata de Reza de Peša de Lopust de Rom Pom Pom Še Ne Gremo Domov Vesel Božič Lenora, za prijatelje Poli, pa se z družčino zapleta v

raznolike zgodbe, v katerih je čutiti odmeve povojne britanske mladinske pustolovske književnosti s Petimi prijatelji na čelu. Toda trdne navezave na svet sendvičev z gnjatjo in ingverjevega piva ni, zgolj duh mladostne zvedavosti, ki se sklene boriti za pravico.

Če primerjam obe deli, bi tako Gnilca klasificiral kot parodično humorno literaturo, saj v njem kar mrgoli popkulturnih referenc, torej smiselnih navezav na že obstoječe zunajbesedilne elemente, medtem ko v Gnilcu prevladuje humor, grajen na nonsensu, se pravi pomanjkanju oziroma odvzemu smisla znanim formam. Sicer bi lahko zagovarjal, da je tudi Gatnik nonsens literatura, saj se tudi v *Alici v čudežni deželi* pojavljajo prebeseditve znanih otroških pesmi in junaki iz otroške literature, a je kontekst parodij v obeh delih skorajda diametralno nasproten. Medtem ko Carroll jemlje elemente iz drugih besedil in jih uporabi na novo, jim Pilkey dodaja pomene in funkcije, kjer je njihova prvotna pojavnost temeljni del prepoznavanja humorja. Zaradi tega je fokus tega zapisa zgolj Stantonova serija o gospodu Gnilcu.

Pri prevajanju nonsensa je po mojem mnenju najpomembnejše, kako se nonsens bere v ciljni kulturi. Prevajalec se zato ne more in ne sme zadovoljiti zgolj s prevodom leksikalnih in frazeoloških pomenov enot besedila, marveč mora nanje gledati v širšem kontekstu izvirne in ciljne kulture. Glavna naloga prevajalca je tako prilagajanje jezikovnih in kulturnih prvin, da ohranijo čim več funkcionalne nonsensičnosti.

Reševanje prevodnih zagat in orehov bi tako razporedil v štiri glavne strategije, s katerimi sem se loteval Stantonovih otroških knjig:

1. Dobesedni prevodi

Nekateri nonsensni stilemi ohranijo svoj naboj tudi v dobesednem prevodu. Ti so najbolj premočrtni, a obenem zahtevajo pozorno prevajalčevo branje, da se prepriča, da resnično funkcionirajo, saj obstaja nevarnost, da se ob površnosti zateče h kalkom, ki izvirnega jezika neveščemu bralcu ne povejo kaj prida.

2. Priredbe

Največji del prevajanja nonsensnih stilemov temelji na priredbah, na iskanju izrazov in fraz v ciljnem jeziku, ki jih prevajalec izbira glede na izvirne stileme in njihove konotacije. Načinov prirejanja je več in jih bom podrobneje popisal v nadaljevanju.

3. Izgubljeni nonsens

Včasih je oreh izvirnega stilema preprosto pretrd in se ga ne da smiselno (odsmiselno?) prevesti v ciljni jezik. V teh primerih mora biti prevajalec pozoren, da ohrani tisti del stilema, ki nosi pomensko vrednost za celotno besedilo. Včasih je potreben tudi izpust kakšnega elementa, ki v prevodu ne bi deloval nonsensno, ampak zgolj nesmiselno glede na sobesedilo.

4. Dodani nonsens

Da bi kot prevajalec nadomestil redke nonsensne stileme, ki mi jih ni uspelo prevesti, sem si drznil na nekaterih mestih vstaviti nov nonsensni stilem, ki ga izvirnik ni vseboval, ga je pa omogočalo izvirno besedilo, ko je bilo prevedeno v slovenščino in s tem odprlo možnost besednih iger in navezav, ki jih angle-

ščina nima. Pri takšnih posegih mora prevajalec še posebej tankočutno paziti, da je dodani stilem v slogu in duhu izvirnega besedila, torej, da se vpraša, ali bi pisatelj izvirnika zapisal ta nonsensni stilem, če bi to omogočala izraznost izvirnega jezika dela.

Zavedam se, da vse rešitve, ki sem jih uporabil v prevodih Stantonovih del in jih bom v članku navajal za primere, niso dokončne in bi, česar se zaveda sleherni prevajalec, lahko prevedke pilil in šmirglal v nedogled. Prav tako je prevajanje v svoji srčki poglobljeno branje besedila, ki ga prevajalec skuša čim bolj interpretirati v ciljnem jeziku, a subjektivni osebni noti ne more uteči. Zato bo n prevajalcev besedilo prebralo in rešilo na n (n – lenobe, ki uporabljajo Googlov prevajalnik) načinov in predloženi je samo eden izmed možnih. Upam, da čim bolj tekoč, čim bolj zabaven in seveda nonsensen.

Zaradi analitične narave članka se bom moral lotiti tudi razlaganja nonsensnih in humornih prijemov, ki so uporabljeni pri vzpostavitvi stilemov. A kakor pravi stara modrost, ki jo na spletu pripisujejo stoterim avtorjem: analiza humorja spominja na vivisekcijo žabe. Malokoga zanima, žaba pa na koncu umre. Upam, da bralci vseeno preživite do končnih opomb in bibliografije.

1 Dobesedni prevodi

Ob trenutnem stanju honorarjev v slovenskem založništvu, ki ne dopuščajo idealizirane podobe prevajalca, ki en stavek žvrglja po ustih celo dopoldne skupaj s konjakom, preden ujame najčistejši ritem, so ti primeri najljubši. Nonsens je zajet v pomenu, torej je vsebinski, jedro stilema pa deluje nonsensno tako v izvirnem kot v ciljnem jeziku.

Izvirnik: Old newspapers from years and years ago with headlines like VIKINGS INVADE BRITAIN and WORLD'S FIRST NEWSPAPER INVENTED TODAY.

Prevod: Leta in leta stari časniki z naslovi VIKINGI SO NAPADLI BRITANIJO in DANES SO IZUMILI PRVI ČASNIK NA SVETU.

V tem primeru se nonsens gradi z anahronistično protipostavitvijo koncepta časnikov in naslovov, ki so bili možni zgolj v času pred nastankom časopisja. Četudi sem se v prevodu odločil prevesti krajevna in osebna imena, ker večinoma vsa nosijo pomenske naboje, se v nizu o Gnilcu pojavijo London, kraljica in druge prvine, ki delo trdno zasidrajo na Britansko otočje. Zato naslova o vikinški invaziji nisem priredil v kaj bolj slovenskega, recimo: »Izšlo nadaljevanje Brižinskih spomenikov.«

Izvirnik: Ancient carpet was the colour of unhappiness and smelt like a toilet.

Prevod: Starodavna preproga pa je bila barve gorja in je smrdela kot stranišče.

Nonsens tega stilema je zgrajen na uporabi pojmovnega samostalnika *unhappiness*, ki inherentno ne more vsebovati barvnega kvalifikatorja. Zaradi večpomenskega prevoda samostalnika *nesreča*, ki poleg angleške *unhappiness* zajema tudi *accident* (nezgoda), sem se odločil za stilno rahlo zaznamovanejšo sopomenko *gorje*, ki pa z dolgima samoglasnikoma zvočno učinkuje bolj slikovito, kot bi *nesreča*.

Izvirnik: The moles raced back to their moleholes at the speed of moles.

Prevod: Krti so se s krtjo hitrostjo pobrali nazaj v krtine.

Pričujoči stilem uporablja repetitcijo besede *mole*, *krt*. Čeprav lahko *mole* pomeni tudi *materino znamenje*, sobesedilo ne ponuja interpretacij, da bi avtor želel aludirati tudi na ta pomen. Slovenščina za krtica sicer uporablja pridevnik *krtov* (npr. krtova dežela), a sem zavestno kršil normo s tvorbo pridevnika *krtja hitrost*, da bi poudaril, da gre za splošno hitrost krtov, ne le enega.

Izvirnik: like a guilty onion

Prevod: kakor čebula, ki je ravnokar zagrešila nekaj podlega

Primer navajam kot zanimivost, pri kateri je bilo izvirni nonsensni stilem kljub prevedljivosti potrebno prebesediti – a ohraniti pomen –, sicer bi težave pri branju povzročala večpomenskost v ciljnem jeziku. *Krivo čebulo*, kot bi se glasil dobesedni prevod, bi bralci večinoma prepoznali kot čebulo krive oblike, ne pa čebulo z občutkom krivde.

2 Priredbe

Če sem pri prejšnji točki v šali omenil, da so primeri iz nje najbolj lukrativni, pa prevajalcu resnični izziv predstavljajo prevodi, ki od njega zahtevajo poglobljeno razmišljanje, tuhtanje pod tušem in razbijanje glave ob steno, da bi se končno zaiskrila prava ideja. Večina nonsensnih stilemov potrebuje priredbo zaradi razlik med izvornim in ciljnim jezikom ali kulturo. Krivcev je več. Med drugim se prevajalcem v brk hahljajo večpomenskost v enem jeziku, ki ni prisotna v drugem, različne slovnične strukture (na primer pogostost fraznih glagolov v angleščini) ter specifične kulturne reference, ki jih bralci zunaj izvirne kulture ne poznajo. Ne laskam si, da sem naštel vse, a primeri, ki sledijo, so dovolj za okvirni očrt raznolikih prijemov.

2.1 Neprevedljiva večpomenskost

Izvirnik: The bed was never made. (I don't mean that the duvet was never put back on the bed, I mean the bed had never even been MADE. Mr. Gum hadn't gone to the bother of assembling it. He had just chucked all the bits of wood on the floor and dumped a mattress in top.)

Prevod: Postelje nikdar ni popravil. (Prav ste prebrali. Ne pospravil, ampak popravil. Ne-koč je padel nanjo in jo polomil. Od tedaj dalje je spal na žimnici, izpod katere so molele razbite deske.)

V opisu Gnilčeve postelje je temelj nonsensnega stilema dvopomenskost glagola *make* oziroma celotne fraze *to make a bed*. Fraza lahko pomeni *postlati posteljo*, kar je tudi njena običajna raba, Stanton pa izvede komični preobrat, ko razkrije, da je mišljena manj razširjena raba – *narediti*, *sestaviti posteljo*, kratkočasno opravilo vseh, ki kupujejo spalnico v Ikea. Slovenski glagol *postlati* posteljo ne nosi dodatnih pomenov razen osnovnega, če odmislimo preneseno rabo v rečenici Kakor

si si postlal, tako boš ležal. Nonsensni stilem v prevodu sem tako zgradil okrog podobnosti med besedama *pospraviti*, kar je ena od sopomenk za postiljanje, in *popraviti*. Zaradi spremembe glagola sem jasno moral spremeniti tudi del besedila, ki tako ne govori o postelji, ki je Gnilec ni nikdar sestavil, temveč vpelje nezgodo, v kateri se je postelja sesula, nakar je ležal na polomljenem ležišču.

Izvirno besedilo bi mogoče lahko obdržal, če bi namesto para *pospraviti – popraviti* uporabil *pospraviti – postaviti*, a bi zaradi za lase privlečene analogije, saj pohištva ne postavljamo, temveč sestavljamo, trpela tok besedila in kakovost samega nonsensnega stilema.

Izvirnik: Mr. Gum doubled up in pain and tripled up in fear.

Prevod: Gospod Gnilec se je zvil od bolečine in se raztegnil od strahu.

Avtor ne uporabi glagola v dveh pomenih, ampak vzame glagol, ki je osnova fraznega glagola, in iz njegovega osnovnega leksikalnega pomena razvije oziroma izumi nov frazni glagol. V tem primeru gre za glagol *double up*, zviti se, izpeljanem iz glagola *to double*, katerega osnovni pomen je podvojiti. Iz tega pomena nato izpelje naslednji glagol, *triple up*, ki temelji na *to triple*, potrojiti, da nonsensno stopnjuje antagonistova občutja. Vse to je naloženo na pomenski naboj stavka, ki mora bralcu prenesti bistvo, da je Gnilec v bolečinah in prestrašen.

V slovenščini nimamo glagola, ki bi vseboval podvojevanje in bi opisoval fizično reakcijo ob bolečini. Zato sem za prevod izbral glagol *zviti se* in nato nonsens tvoril s protipomenskim glagolom *raztegniti se*. Slednji glagol v slovenščini sicer obstaja, toda uporaba v pomenu *raztegniti se od strahu* je neologizem in zaradi tega ustvari naboj nonsensa.

Izvirnik: He'd larked around with the cuckoos, gone cuckoo with the larks [...]

Prevod: Kukul je okoli vogalov s kukavicami, ga sračkal s srakami [...]

Stanton zgradi stilem okrog večpomenskosti besede *lark*, ki kot samostalnik pomeni *škrjanec*, kot del fraznega glagola *to lark around* pa pomeni *guncanje afen*; in besede *cuckoo*, ki kot samostalnik pomeni *kukavica*, kot del fraze *to go cuckoo* pa, da se je nekemu *zmešalo*. Čeprav nam slovenščina za prvi par ponuja imenitno živalsko besedno zvezo, pa je ta za kontekst žal neprimerna, saj se stvari dogajajo v evropskem gozdu, kjer opice oziroma afne pač ne skačejo. Zato sem si izbral para, ki sicer nimata skupnega etimološkega izvora, a sta si glasovno podobna: *kukavica* in *kukati* ter *sraka* in *sračkati*. Zaradi nepopolnega prekrivanja sem se nato raje odločil, da oba para postavim sama zase, kjer je podobnost očitnejša (A1 – A2, B1 – B2) in ne drug drugemu nasproti kot je v izvorniku (A1 – B2, B1 – A2).

2.2 *Neprevedljiv par enakoglasnic*

Izvirnik: But Alan Taylor was a gentleman born and bred.

Prevod: Toda Aleša Žnidarja so vzgajali in vzhajali kot kavalirja.

Born and bred je znana angleška fraza, ki označuje, da je nekdo bil rojen in vzgojen na istem kraju, kar se odraža v njegovem vedenju. Toda Stanton besedo

bred, vzgojen, zamenja za enakoglasnico *bread*, kruh, s čimer se poigra z dejstvom, da Aleš Žnidar ni človeško bitje, ampak možicelj iz lecta, torej ima krušne korenine. Za prevod sem tako izbral glagol *vzhajati*, saj zveni podobno kot *vzgajati*, obenem pa je to korak na kruhovi poti do odraslosti.

Izvirnik: Mars and Jupiter and Venice

Prevod: Mars, Jupiter in Vran

Stanton se nonsensno poigra z zamenjavo Venere (angleško *Venus*) z Benetkami (angleško *Venice*), da izpostavi neznanje literarnega lika. Sam sem se namesto iskanja podobnozvočne ustreznice Veneri raje odločil za planet Uran in samostalnik s podobno izgovarjavo, *vran*. S tem se resda izgubi del izvirnega nonsensnega stilema, v katerem so vsi trije elementi zemljepisna lastna imena, toda po temeljiti presoji sem se odločil, da je za končni učinek na bralca pomembnejša zvočna podobnost elementov.

Izvirnik: He didn't even like pop music, not even the Beatles. The only thing he liked about the Beatles was their name because they sounded like insects and you could scare people with insects.

Prevod: Celo pop glasba mu ni bila všeč, niti Bele vrane. Edino, kar mu je bilo všeč pri Belih vranah, je bilo njihovo ime, ker so vrane mrhovinarji in z njimi lahko strašiš otroke.

Legendarni angleški bend *The Beatles* si delijo izgovarjavo s samostalnikom *beetles*, pri čemer je že samo ime zgolj zapis tega samostalnika, v katerem prvi zlog *beet* nadomesti beseda *beat*, ki označuje glasbo, ki so jo igrali na začetku kariere. Tako sem moral poiskati dovolj znan slovenski bend z živalskim imenom in kot naročeno so se ponujale Bele vrane. Zamenjava semantičnega jedra nonsensnega stilema je nato zahtevala prebeseditev ostanka, kjer sem dodal, da so vrane mrhovinarji, da sem s tem upravičil, zakaj se otrokom (in ne ljudem na splošno kot v izvirniku) zdijo strašni.

2.3 Frazološke razlike – frazemi, ki nimajo slovenskih dvojnic z istimi leksikalnimi enotami

Izvirnik: He had more important fish to fry. Or rather, to poison. Or rather, dog, not fish. He had more important dog to posion.

Prevod: Nekaj je moral opraviti. No, ne opraviti, pospraviti. In ne kar nekaj, ampak točno določenega psa. Moral je pospraviti psa

V slovenščini nimamo fraze, s katero sporočamo, da nas čakajo pomembnejši opravki, ki bi vsebovala žival in dejanje, ki bi ji ga storili, kakor angleški *to have bigger fish to fry*, kar bi dobesečno prevedli, da na cvrenje čakajo večje ribe. Stanton se tu poigra z nadomeščanjem obeh polnopomenskih elementov fraze, torej rib in cvrenja s psom in zastrupljanjem.

Sam sem se tako znova zatekel h glagoloma, ki se zvočno zgolj malenkostno razlikujeta, *opraviti* in *pospraviti* v prenesenem pomenu *ubiti*, da sem lahko uvedel enako zamenjavo, najprej glagola, nato pa še nedoločnega *nekaj* s psom. Ta fraza je bila kar pasja in je doživela kar nekaj različic. Kot zanimivost dodajam eno od delovnih verzij, kjer sem se poigral s pogovorno frazo *imeti nekaj v paci*: *V paci je*

imel nekaj drugega. Natančneje psa. In ne ravno v paci, ampak na trati. Na trati je imel psa in mudilo se mu ga je zastrupiti.

Izvirnik: Out of the snurfling pan, into the ancient oak tree.

Prevod: Iz žnorfaškega dežja pod lubje starodavnega hrasta.

Dobesedne slovenske dvojnice prav tako nima fraza *out of the frying pan, into the fire*, dobesedno iz ponve v ogenj, a na srečo za nesrečno menjavo okoliščin obstaja podobna fraza, sestavljena iz dveh enot, *iz dežja pod kap*. Tako sem moral pri starodavnem hrastu, v katerega se poda Poli, dodati zgolj besedo lubje, da je fraza smiselna zaradi razlike v predlogih, ki jih uporabljata zvezi v obeh jezikih – *in*, torej *v* v angleščini in *pod* v slovenščini.

Snurfling je eden od kopice Stanotnovih neologizmov, onomatopejsko tvorjenih pridevnikov, ki jih rad uporablja kot čustvene kvalifikatorje besedila, tako da sem ga ohranil kot *žnorfaški*, kljub neobstoju podobnega pridevnika pred samostalnikom *dež* v slovenski frazi.

Izvirnik: At that, Polly's face grew excited and her hair grew longer.

Prevod: Ob teh besedah je bila Poli kot na trnih. Petek Bolšč se je previdno ozrl, če so trni tudi kje na cesti, da jima ne bi prebodli gum.

Slovenščina za stanje vznemirjenja oziroma prehajanja vanj ne uporablja fraze z glagolom *rasti* kakor angleščina, to je *to grow excited*. Tako tudi ne moremo tvoriti drugega dela para fraz z glagolom *grow* v pričujočem nonsensnem stilemu. Za ohranitev nonsensa sem se zato zatekel k enemu od sinonimov za *biti vznemirjen*, *biti (kot) na trnih*, in iz njene semantične podstati izpeljal nadaljevanje stilema. Nisem tvoril dvojnosti, kar bi lahko storil recimo s parom, ki bi prav tako vseboval element z bodečimi lastnostmi, na primer: *Ob teh besedah je bila Poli kot na trnih in kot na bucikah*, saj bi deloval preokorno in bi se v obeh primerih osredotočil zgolj na Poli, medtem ko je izvirni stilem imel dva fokusa, Polijin obraz in lase.

Se je pa slovenska fraza s trni lepo vklopila v širše sobesedilo odlomka, v katerem se Poli in Petek Bolšč vozita z motorjem, tako da sem drugi del stilema nadomestil in razširil s strahom, kaj bi trni lahko storili gumam. Nonsens je tu še ojačan s Petkovim dožemanjem metaforičnih trnov v Polijinem počutju kot resničnih, materialnih trnov, ki imajo vpliv na fizično okolico.

2.4 Semantične razlike med izvirnikom in prevedkom

Izvirnik: Those little blue [flowers], what are they called again? You know, those blue ones, they look a bite like dinosaurs – anyway, there were tons of them.

Prevod: Tiste male modre rožice, kako se jim že reče? Saj veste, tiste modre, ki so malo podobne dinozavrom – ne spomnim se, ampak saj ni važno, bilo jih je na tone.

Stanton tu aludira na spominčice, ki jih Angleži imenujejo *forget-me-nots*, dobesedno: ne pozabi me. Zato v angleščini zadostuje zgolj ugibanje o njihovem imenu, ki ga je očitno pozabil. Slovenske *spominčice* ne vsebujejo neposrednega nagovora po pomnjenju, zato sem v stilem vnesel stavek *ne spomnim se*, ki tako pomensko aludira nanje.

2.5 Zunajbesedilni razlogi – ilustracija

Izvirnik: A mole did a dramatic drum roll with a drum and a bread roll.

Prevod: Krt je močno potolkel po bobnu s štruco kruha, da se je ta odkrušila.

Stavek na prvi pogled ne deluje zapleteno in nonsensni naboj bi se zlahka ohranil zgolj z zamenjavo angleškega izraza *drum roll* s slovenskim *tuš* ter kratko prebeseditvijo izvirnika v: *Krt je v roke vzel prho in odigral tuš*. Toda težava nastopi, ker je ob besedilu ilustracija krta (slika 1), ki ima boben, poleg njega pa leži štruca. Ob tvorjenju nonsensnega stilema v slovenščini sem se oprl na dodaten detajl ilustracije, ki prikazuje drobtine, da sem tako tvoril par *kruh – odkrušiti*.

Izvirnik: [He] was standing there with a rubber doll, a barber's pole and a cheese and sun-dried tomato roll.

Prevod: [Tone] je stal tam z drogom z lučko, punčko s skuštrano bučko ter sendvičem s posebno in štručko.

Tone Balone je lik, ki vedno govori v rimah ali pa je obdan s stvarmi, ki se rimajo. Prevod samih rim običajno ni težak, saj vsi rimani elementi večinoma niso trdno povezani z zgodbo in jih lahko nadomestiš z drugimi. Na primer: »He was doing a showbiz quiz on a girl named Liz,« tako postane: »Stresal je šale za velike in male, da so se množice krohotala.« Rime so ohranjene, glavno pomensko bistvo pa je ohranjeno. Spremeni se le končni fokus iz dekleta, ki se ne pojavi nikjer drugje razen v tej omembi, na odziv množic.

Slika 1

Slika 2

Težava nastopi, kadar so rimani elementi vidni na ilustraciji (slika 2), kakor v obravnavanem primeru. Tu se je treba zateči k priredbi, ki sicer vsebuje ilustrirane elemente, vendar jih opiše na drug način kot izvirnik, da se ohrani rima. Gumijasta punčka, *rubber doll*, tako postane punčka s skuštrano bučko, brivski drog, *barber pole*, se spremeni v drog z lučko, saj vrhnja bunka spominja na luč, medtem ko se štručka s sirom in na soncu sušenimi paradižniki, *cheese and sun-dried tomato roll*, v prevodu udejanji kot *ter sendvič s posebno in štručko*.

2.6 Kulturnospecifični razlogi

Izvirnik: In that moment the two of them became the best of friends, like Laurel & Hardy or Batman & Robin or Albert Einstein & Tarzan.

Prevod: V tem trenutku sta postala najboljša prijatelja, tako kot Kekec in Rožle ali Batman in Robin ali Albert Einstein in Tarzan.

Medtem ko so Batman, Robin, Albert Einstein in Tarzan splošno znana imena iz resničnega sveta in iz izmišljenih svetov, sta Laurel in Hardy oziroma Stan in Olio, kakor ta burleskni par imenujemo pri nas, mlajši generaciji skoraj docela neznana. Resda tudi na Britanskem otočju nista več vsakodnevna stalnica ciljnega bralstva knjige, a sem se vseeno odločil, da ju raje zamenjam za razumljivejši par, ki bo mladi slovenski bralni publiko bližje.

Izvirnik: »Herzog« by Saul Bellow

Prevod: Grein Vaun – Emil Filipčič

Stanton eno od knjig zaključí s seznama za vsak glavni lik. Pri Ivanu Janezu Tretjem izvemo za deset besed, ki jih izgovarja smešno, pri Alešu Žnidarju pa za deset najdražjih reči v njegovi graščini (med njimi je Shakespearova desnica v kozarcu za vlaganje, ki je zaradi približanja besedila slovenskim bralcem postala Prešernova desnica, medtem ko oklep, ki ga je nosil Beethoven v spopadu z Mozartom, ostaja nespremenjen). Poli nam zaupa svojih deset najljubših knjig. Devet del od desetih je izmišljenih, le eno pa tudi resnično obstaja, Bellowov *Herzog*, roman o krizi srednjih let ameriškega Žida Mosesa Herzoga. Knjiga, ki se nedvomno nikdar ne bi znašla na bralnem seznamu osnovnošolke. Med prevedenimi imeni fiktivnih knjig in njihovih avtorjev bi iz izbora štrlel še bolj, zato sem ga sklenil nadomestiti s Filipčičevim romanom.

2.7 Prirejanje lastnih imen

Prirejanje lastnih imen, tako osebnih kot zemljepisnih, je konglomerat zgoraj omenjenih postopkov, ki pa uvaja dodatna pravila zaradi zakonitosti slovenskega besedotvorja. Medtem ko angleščina in njena raba omogočata uporabo samostalnikov in pridevnikov v svoji osnovni obliki za imena in priimke, pa tudi kraje, smo v slovenščini bolj omejeni z rabo obrazil, ki so značilna za osebna imena in priimke. Tako *Martin Laundrette* iz izvirnika, ki je lastnik pralnice (angleško *laundrette*), ne more postati dobesedni *Martin Pralnica*, saj v slovenščini ne uporabljamo poimenovanj po lokacijah dela za priimke, ampak priimke tvorimo iz poklicev. Zato Martin torej postane *Pralničar* in s končnico *-ar* sledi zgledu razširjenih slovenskih priimkov, ki označuje poklice, kot so Žagar, Šuštar in podobni.

A to je le osnova, na kateri se gradi prirejanje imen. Tu je prevajalec primoran prodreti še globlje v pomene in podpomene, ki jih je v imena zapisal avtor. Dodaten izziv predstavlja še angleška besedotvorna značilnost, ki omogoča sopolstavitev pridevnika in samostalnika ali dveh samostalnikov, da iz njiju nastane nova zloženka, medtem ko v slovenščini podobno tvorjenje deluje tuje in namesto enobesedne dobimo dvobesedno rešitev. V takšnih primerih se je modro odločiti, katera od dveh sestavin izvirnega imena je pomembnejša in ohraniti samo eno, da ne trpi tok besedila.

Obraten postopek pa poteka pri zemljepisnih lastnih imenih. Če angleščina teži k rabi običnih imen, ki določujejo toponime, npr. *Goblin Mountain* (gora), slovensko besedotvorje uporablja značilne končnice, toponim pa podrobneje opiše z običnim samostalnikom, ki ni del celotnega imena in ga po prvi rabi izpusti, tako da dobimo (goro) Goblinščico.

Izvirnik: Jammy Grammy Lammy F'Huppa F'Huppa Berlin Stereo Eo Eo Lebb C'Yepp
Nermonica Le Straypek De Grespin De Crespin De Spespin De Vespín De Whoop De Loop
De Brunkle Merry Christmas Lenoir

Prevod: Biba Boba Buba Hojla Drija Berlin Stereo Eo Eo Pik Pok Norglica Štempihar de
Bata de Reza de Peša de Lopust de Rom Pom Pom Še Ne Gremo Domov Vesel Božič Lenora

Izvirnik: Polly

Prevod: Poli

Ime glavne junakinje, zvedave devetletnice, je dolgo in zapleteno, s čimer ga avtor naredi za polnopravni nonsensni stilem, a prijatelji jo lahko kličejo *Polly*. S prevodom slednjega ni bilo težav, saj je *Poli* eden od mogočih vzdevkov za Polone, medtem ko sem se dolgega poimenovanja lotil na več načinov. Nekatere elemente, ki so razumljivi tudi v slovenščini, sem ohranil (Berlin, Stereo, Eo Eo kot odmev zadnjega zloga besede stereo, Merry Christmas) in enega zgolj minimalno prilagodil (Lenoir postane slovenska Lenora).

Stanton se na veliko igra z rimami (Jammy Grammy Lammy, F'Huppa F'Huppa, Lebb C'Yepp), ki sem jih sam zamenjal za nize besed, pri katerih se menja po en samoglasnik (Biba Boba Buba, Pik Pok), in za medmet hojladrija, razbit na dva kosa (Hojla Drija). Pri Nermonici sem izhajal iz asociacije na *harmonica*, torej orglice, ki sem jim pritisnil začetni n, da je nastala Norglica, pri Le Straypek pa sem iskal zvočne asociacije in se na koncu odločil za Štempiharja, priimek, ki ga poznamo iz Martina Krpana. V najdaljšem sklopu, ki se začne z rimami in nadaljuje v medmete (De Grespin De Crespin De Spespin De Vespín De Whoop De Loop De Brunkle), sem si zadal najti čim več besed, ki se začnejo na *de-*, in jih nanizati, da zvenijo kot plemiški naslovi (de Bata de Reza de Peša de Lopust) in še en medmet, ki nadomesti *whoopde-loop*, de Rom Pom Pom Še Ne Gremo Domov.

Izvirnik: Jonathan Ripples

Prevod: Jakob Žolcar

Jonathan Ripples je najdebelejši meščan, *ripple(s)* pa so valčki, natančneje valovanje, ki nastane na debeluhovem trebuhu, ko dregnemo vanj. Ker v slovenščini to valovanje ne konotira z debelostjo (za razliko od angleščine, kjer je primer recimo strip Dava Cooperja *Ripple*, ki je v slovenskem prevodu Mateja de Cecca dobil naslov *Špeh*), sem iskal asociacijo na tresenje sala, ki me je privedla do žolce. Za zven pravih priimka sem dodal še obrazilo *-r*.

Izvirnik: Monsieur Bellybutton

Prevod: monsieur Konjtravojé

Stranski lik iz Francije. Gre za besedo, ki z narejenim francoskim naglasom (belibútón) zveni kot legitimna francoska beseda. Za rešitev sem se zatekel k otro-

škimi šalami, ki oponašajo francoski jezik, in kolebal med žabartma in uporabljeno konjtravoje.

Izvirnik: Lamonie Bibber

Prevod: Poprov Gradec

Oxfordov slovar angleškega jezika samostalnik *bibber* pojasnjuje kot osebo, ki rada uživa alkoholne pijače. Poigral sem se z mislijo, da bi ime kraja, v katerem se dogaja večina pripovedi, prevedel v *Cukanjškov dol*, *Žehtarjevo* ali kaj podobnega, vendar v zgodbah ni ničesar, kar bi kazalo na obče pijanstvo v mestu ali prav posebej nacukano zgodovino. Tako sem se poigral z zvočno podobnostjo besed *bibber* in *popper*, da je nastal Poprov Gradec, reka, ki teče skozenj, *Lamonie River*, pa je postala Poprova Bistrica.

Izvirnik: The Talk of the Devil Tavern

Prevod: Kréma pri tristo kosmatih

Če bi hotel biti zvest izvorni angleški frazi *talk of the devil*, bi morala kréma nositi ime *Mi o volku*, toda Stanton ji imena ni nadel, ker bi hotel namigovati, da v njej srečaš nekoga, o katerem se ravno meniš, temveč mu je bil zanimiv element vražjega, ki se odraža v temačnosti krême in dogajanja v njej. Zato sem uporabil evfemistično slovensko kletvico *tristo kosmatih* in ji dodal predlog *pri*, ki je značilen za slovenska poimenovanja gostiln.

2.8 Prirejanje specifičnih Stantonovih idiosinkratičnih tvorjenk

Stanton se v slogu sodobnega britanskega slenga rad igra s tvorjenjem neologizmov, pri katerem vzame glagol ali samostalnik in iz njega naredi nov samostalnik z dodajanjem samostalniškega obrazila *-r* (*lazer* iz *laze*, *lenariti* in *crimer* iz *crime*, zločin). Za prevod sem tudi sam uporabil obrazilo *-r*, ki se v slovenščini večinoma uporablja pri tvorbi samostalnikov, ki poimenujejo poklice. Tako je *lazer* postal *lenobar*, *crimer* pa *zločinar*.

Druga posebnost Stantonovega pisanja so pridevniki, ki jih tvori po onomatopejskem naboju. Pri teh je težko zapisati kaj določeno analitičnega, saj se njihovo prevajanje skoraj povsem naslanja na gnetenje zlogov v ustih in glasno izgovarjanje, da pridem do zelenega zvena, pri čemer so vodilo tako odprtost/zaprtoost samoglasnikov kot določeni atributi uporabljenih soglasnikov. Zaradi občasnega nesistematičnega dela se mi je primerilo, da sem kakšno tako besedo v razmaku štirih knjig prevedel celo dvakrat. *Brummigans* je tako v prvi pojavnosti obliki zaživel kot *šmrgajne*, v drugi pa kot *žbadore*.

Eden od meni najljubših takih izrazov je *roo-dee-lally*, s katerim Poli naslavlja falote. Sam sem ga razumel kot predelavo refrena v pesmi iz Disneyjeve risanke o Robinu Hoodu, kjer se ponavljajo zlogi *oo-de-lally*. Z dodatkom črke *r* na začetku, se prvi zlog tvorjenke sliši kot *rude* (angleško *nevljuden*, *nesramen*), zato sem se tudi sam trudil poiskati znan napev iz nepomenskih zlogov / besed ter izraza za pridaniča. Na koncu sem pristal pri kombinaciji samostalnika *lump(ar)* in medmeta *hojladrija*, ki sta skupaj dala samostalnik *lumpardijar*.

Za konec razdelka sem prihranil najpomembnejši tovrstni invenciji, nosilna stavka, mota, če hočete, gospoda Gnilca in Petka Bolšča. Stari zlobni rdečebradec se v brk najraje priduša z vzklikom: »*Shabba me whiskers!*« Gre za klasično arhaično angleško formo zaklinjanja z bržda najbolj znanim primerom v piratskem *shiver me timber*. Polnopomenski sestavni enoti tega nonsensnega stilema sta *shabba*, ki se ga da razumeti kot registrsko znižan glagol *shabber*, ki je znova Stantonova invencija, a ima besedotvorno jedro nedvomno v pridevniku *shabby* (angleško *oguljen, zanikrn*), ter samostalnik *whiskers* (angleško *zalizci, brki*). Za prevod sem se odločil uporabiti klasično slovensko formo zaklinjanja, ki ne vsebuje osebe, ampak samo pojem, ki je fokus čudenja. Ker gre za izrazito čustveno obarvan vzklik, sem vedel, da ne smem uporabiti knjižnih izrazov, saj bi iz Gnilčevih ust zveneli preveč sterilno. Končni rezultat je grleni in besni: »*Ofucane muštace!*«

Petek Bolšč, antipod gospodu Gnilcu v svetu odraslih kot človek, ki razume otroke in je v svojih od-smislih celo bolj radikalen kot nedolžno otroška Poli, pa svoje misli rad podkrepi z vzklikom: »*The truth is a lemon meringue!*« Prevod se zdi dokaj logičen in premočrten, kar tudi je bil. Skorajda. Dilema se je pojavila samo pri prevodu zadnjega sestavnega elementa, pri samostalniku *meringue*. Ta označuje sladico iz beljakov, ki jo pri nas poznamo kot *španski vetrc* ali *poljubček*. Odločil sem se za poljubček, saj bi izraz španski vetrc vzklik podaljshal za celo besedo, kar bi lahko zvenelo razvlečeno, medtem ko je poljubček v slovenščini prikupno večpomenski – a obenem dovolj nedolžen, da ne vzbuja negativnih konotacij –, da je Bolščev klic »*Resnica je limonov poljubček!*« še kanček bolj nonsensen kot v izvirniku.

3 Izgubljeni nonsens

Občasno kot prevajalec naletim na oreh, ki je pretrd in mi ga ne uspe streti niti po dolgem metanju ob steno in skakanju po njem. Ni nujno, da ne najdem nobene rešitve, ki bi ohranjala nonsensni stilem, ampak je včasih rešitev, ki bi jo pogojno lahko uporabil, predolga ali preokorna in bi zgolj škodovala toku besedila. V takih primerim se raje odpovem nonsensnemu naboju odlomka in poskrbim zgolj za prenos pomenskega dela.

Izvirnik: He got out his thinking cap. He put it on his knee (it was a kneecap) and started thinking.

Prevod: Vzel je svojo kapo za razmišljanje. Nadel si jo je in začel tuhtati.

Stanton se poigra z besedo *cap*, kapa, ki je sestavni del besede *kneecap*, pogačica, oziroma dobesedno *kolenska kapa*. Ker nisem našel nobenega dela anatomije, ki bi vseboval kapo ali kakšno drugo oblačilo, ki bi se ga dalo smiselno vključiti, sem odstranil tako razlago v oklepaju kot tudi samo omembo lokacije, kam si je kapo nadel, saj je brez razlage ostala brez smisla. Bila bi torej nesmiselna in ne odsmiselna, saj se je nonsensni stilem gradil na vsebovanju besede *knee*, koleno, v *kneecap*, in ne zgolj v tem, da si je ni nadel na glavo. Ta primer je lahko eden od argumentov, zakaj nonsensa ne gre sloveniti kot nesmisel.

Izvirnik: Burger Wizard

Prevod: Polpetni Coprnik

V knjigi *Gospod Gnile in goblini* glavna antagonista, Gnile in mesar Ivan Janez Tretji, prevzameta skrivni identiteti kralja goblinov in Polpetnega Coprnika, ki za orožje uporablja polpete. Bralcu je za razliko od junakov zgodbe nemudoma jasno, da sta nova falota v resnici že znana sovražnika, kar poleg njunega osebnega opisa izdajajo tudi Coprnikove inicialke. V izvirniku si Burger Wizard deli isti začetnici z Billyjem Williamom III., kakor je izvorno mesarjevo ime. V slovenščini mi ni uspelo najti ustreznega mesno-coprniškega poimenovanja, ki bi se začelo na I in J, zato sem to podobnost izpustil, ker je pri odločanju, kateri vidik imena ohraniti, prevladal pomenski naboj.

Izvirnik: Dirt was flyin', flies were buzzin', cows were moooin', letter 'g's' wer missin' – it was chaos.

Prevod: Prst je frčala, muhe so brenčale, krave so mukale – bil je cel kaos.

Neprevedljivost zgornjega nonsensnega stilema leži v uniformni angleški tvorbi potekovnega sedanjika s končnico *-ing*, ki mu za označevanje pogovornega jezika, torej znižanega registra od knjižne norme, odvzamejo končni *g*. Stanton to pogovorno obliko uporabi za zapis dogajanja, nakar pritakne še samonanašalno omembo manjkajočih *g*-jev.

Slovenščina podobne forme in postopka s končnico nima. Lahko bi se poigral z nedoločniki in jim odvzel končne *i*-je, a za kaj takega bi moral prestrukturirati poved z daljšimi slovničnimi oblikami, kar bi odvzelo občutek akcije, ki ga prenaša. Zato sem del o manjkajočih *g*-jih preprosto opustil.

4 Dodani nonsens

Včasih se ti med prevajanjem zapiše beseda ali fraza, za katero ob ponovnem branju ugotoviš, da bi se jo dalo izkoristiti za tvorbo novega nonsensnega stilema. S tem nadomestiš tiste primere, v katerih ti ni uspelo prenesti vseh pomenov izvirnika, vendar so tla pri odločanju, kdaj si smeš privoščiti tak poseg v izvirnik, še posebej spolzka. Najpomembnejši je stik prevajalca z besedilom, saj mora vsakič znova začutiti, ali je njegov avtorski dodatek v duhu izvirnika, da ne bi pregrobo štrlel iz besedila. Če bi želel duhovičiti na silo in ne bi upošteval duha avtorja, bi bil ta poseg v besedilo še bolj opazen kot slabo prevedeni nonsensni stilemi, kot če bi primer iz zadnje točke prejšnje postavke prevedel kot: »Prst je frčala, muhe so brenčale, krave so mukale, črke g so manjkale – bil je cel kaos.«

Izvirnik: His nose twitched as he sniffed the scent of lemonade powder.

Prevod: Ko je zavohal prašek za limonado, mu je začel trzati smrč. (Bil je tako velik, da ni imel smrčka, ampak smrč.)

Jaka je pasji orjak. Največji pes, kar jih je kdaj kdo videl. Zato se smrček, ki ima pomanjševaljniško končnico *-ček*, zdi skorajda neprimeren za opis tega dela njegove anatomije, saj ni nič manjši od drugih delov njegovega telesa. Zato sem sklenil vpeljati poimenovanje *smrč* in ga pojasniti z njegovo velikostjo.

Izvirnik: I'm only nine.

Prevod: Komaj devet let štejem. Mislim, toliko sem stara. Če bi štela že devet let, bi zdaj najbrž prišla že vsaj do osem tisoč tristo petinosemdeset.

Pri tvorbi tega nonsensnega stilema sem se poigral z dvojnimi pomenom fraze *štejem devet let*, ki jo govorec slovenščine primarno razume v prenesenem pomenu, ki sporoča starost, in z dobesednim pomenom, da deklica šteje že določeno časovno obdobje. Igranje z dobesednimi in prenesenimi pomeni Stantonu v njegovem pisanju ni tuje, zato sem izkoristil priložnost, da ustvarim nov stilem.

Namesto zaključka

Oholo bi bilo potegniti črto in reči: to je to. Vse, kar se da povedati o prevajanju nonsensa, je zapisano v zgornjih vrsticah. Kot rečeno gre zgolj za poskus teoretične razčlenitve praktičnega dela, da ugodimo znanstvenim zahtevam po taksonomski urejenosti. Vsak nonsensni stilem, na katerega kot prevajalec naletim, je nova zgodba. In prirejanje zapisanega v slovenščino je predvsem tisto, čemur Angleži rečejo »gut feeling«. Nekje v drobovju začutiš, kam te usmerja proti rešitvi. Ratio opravi svoj delež in čeprav se v iskanju od-smisla skriva nek smisel, moraš pustiti podzavesti in kupom vsrkanega jezika ter zgodb, da te same odvedejo do cilja, kjer zapichenega v skalo najdeš ekskalibur rešitve. Kot pravi kaliber ga izdereš na eks in si z njimi otrebiš nohte, da izpod zaskorjene roževine popadajo črke s tipkovnice, ki so obtičale tam. Znova in znova in znova. V nedogled. Kot Prometej, h kateremu se vrača jastreb, le da ta ne kljuva jeter, ampak prinaša sladoled zadoščenja ob uspešno strtem orehu.

Bibliografija

- B. Simonitti, 1997: *Nonsens*. Ljubljana: Karantanija.
- A. Stanton, 2013: *Gospod Gnilc in češnja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- A. Stanton, 2011: *Gospod Gnilc in goblini*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- , 2011: *Gospod Gnilc in kristali moči*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- , 2011: *Gospod Gnilc in petični piškot*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- , 2012: *Gospod Gnilc in plešočič medved*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- , 2013: *Gospod Gnilc in tajno skrivališče*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- , 2011: *Gravžarije gospoda Gnilca*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- , 2012: *Kaj bo za večerjo, Gospod Gnilc?* Ljubljana: Mladinska knjiga.
- , 2008: *Mr Gum and the and the Power Crystals*. London: Egmont Books.
- , 2007: *Mr Gum and the Biscuit Billionaire*. London: Egmont Books.
- , 2010: *Mr Gum and the Cherry Tree*. London: Egmont Books.
- , 2008: *Mr Gum and the Dancing Bear*. London: Egmont Books.
- , 2007: *Mr Gum and the Goblins*. London: Egmont Books.
- , 2011: *Mr Gum and the Secret Hideout*. London: Egmont Books.
- , 2009: *What's for Dinner, Mr Gum?* London: Egmont Books.
- , 2006: *You're a bad man, Mr. Gum*. London: Egmont Books.